

**EVA MRÁZOVÁ
LEOŠ STŘEDA**

**SLABIKÁŘ
PRO
DOSPĚLÉ
ŽÁKY**

**EURO
INST
ITUT**

SLABIKÁŘ

PRO

DOSPĚLÉ ŽÁKY

**Učebnice pro výuku žáků žijících v domovech
pro osoby se zdravotním postižením a domovech
se zvláštním režimem**

**Eva Mrázová
Leoš Středa**

Copyright © Obecně prospěšná společnost Euroinstitut

ISBN 978-80-87372-38-8

OBSAH:

PROČ SLABIKÁŘ PRO DOSPĚLÉ	5
METODICKÉ POKYNY	8
MŮJ POKOJ	13
KUCHYNĚ	19
KOUPELNA	29
ZÁCHOD	37
DENNÍ POTŘEBY	41
LIDSKÉ TĚLO	47
OBLEČENÍ	57
ZELENINA	67
OVOCE	75
CO JÍME A PIJEME	85
PŘÍLOHY K VYSTŘIŽENÍ	

--

Upozornění:

Toto je pracovní verze připravované učebnice. Je určena k praktickému otestování učiteli Euroinstitutu.

PROČ SLABIKÁŘ PRO DOSPĚLÉ

Tento slabikář je přednostně určen pro školy, které vzdělávají žáky žijící v **domovech pro osoby se zdravotním postižením** a **domovech se zvláštním režimem**. Vesměs jde o dospělé žáky širokého věkového spektra od mladých dospělých až po žáky ve středním a zralém věku. Speciální vzdělávací potřeby těchto žáků vycházejí z jejich mentálního postižení, případně vícečetného a kombinovaného postižení. V minulosti byla řada z nich soudním rozhodnutím připravena o školní docházku. Dnes je třeba chyby minulosti napravit a nigramotným žákům umožnit vzdělání v pozdějším věku.

Minulé zákony umožňovaly vylučování mentálně postižených žáků dokonce i ze základního vzdělání, a to např. soudními rozhodnutími o zbavování povinné školní docházky. Až teprve od 90. let byl takový systém přehodnocen. Přesto zůstalo v naší zemi mnoho mentálně postižených jedinců, kteří základní školou neprošli dodnes. V minulosti byli ze vzdělání vyloučeni, nikdy už pak neměli možnost nebo sílu si vzdělání doplnit.

Jako příslušník starší generace vzpomínám na své první speciálně pedagogické školení, kde bývali např. středně těžce mentálně postižení označováni za nevzdělatelné. Jak je to v příkrém rozporu s mou vlastní praktickou zkušeností, kdy např. v praktických školách Euroinstitutu skládají takto postižení jedinci v ústavní péči úspěšně závěrečné zkoušky. Střední školy Euroinstitut jsou odborná učiliště a praktické školy zaměřené na vzdělávání klientů, kteří žijí v domovech pro osoby se zdravotním postižením a domovech se zvláštním režimem.

Slabikář pro dospělé není slabikář v pravém slova smyslu, protože žáci neslabikují. Základem učení čtení není hláska, písmeno a jejich skládání do slabik, nýbrž obsahové celky (obvykle celá slova). Výuka vychází z přednostního vnímání celku, kterému jsou podřízeny části. V **Slabikáři pro dospělé** si žáci opakováním zapamatují obrazy tištěného slova, aniž by ještě znali jednotlivá písmena. Výuka čtení z celku se zachovává tak dlouho, dokud žák sám nedojde vlastním vývojem k analýze. Cílem čtení není mechanický pochod, spočívající ve skládání hlásek, ale pochod myšlenkový, kdy žák od začátku rozumí obsahu čteného.

Ve světě je takový způsob čtení označován jako Whole Words Reading Method, tedy **metoda čtení celých slov**, v německy mluvících zemích obdobným názvem: Ganzwortmethode. Průkopníkem metody je belgický lékař a pedagog Jean-Ovide

Decroly. U nás ji rozpracoval ke konci dvacátých let minulého století pro české čtení Václav Příhoda, pozdější profesor Karlovy univerzity v Praze. S metodou se seznámil během svého studijního pobytu v USA, kde byl jeho učitelem americký reformátor vzdělávání profesor John Dewey. Po návratu ji Příhoda představil pod názvem globální metoda čtení a postupně ji rozpracoval se svými spolupracovníky Stanislavem Vránou, Františkem Musilem, Vladimírem Konvičkou a dalšími. Vytvořili již tehdy několik slabikářů a jejich pedagogika bývá označována jako pragmatická.

Ve školách a odborných učilištích nesoucích společné označení Euroinstitut jsme přistoupili k výuce čtení celých slov po zhodnocení argumentace zastánců i odpůrců metody. Překonali jsme výtky z hlediska psychologického, lingvistického, dále z hlediska fyziologie a didaktiky a ve **Slabikáři pro dospělé** jsme plně využili všech výhod. Dosud se globální čtení a jeho učebnice soustředily zejména na mentálně postižené děti. U nich může tento způsob výuky čtení vést k přetěžování v období rozvíjení paměti. Technika je však velmi vhodná u ngramotných dospělých. U nich odpadá problematické osvojování slabikové, hláskové a písmenkové stavby vět. Nestává se problémem povrchní čtení a odhadování slov. Mentálně postižení dospělí v ústavní péči, kteří jsou ngramotní, byli dosud předurčení v neznalosti čtení setrvat. Abychom toto předurčení zvrátili, je dobré využít každé techniky, která jim možnost čtení otevře.

Základem výuky čtení v tomto slabikáři je postup od celku k jednotlivým částem. Na počátku výuky tak stojí vypsání celé slovo doplněné zobrazením konkrétního pojmu. Výslovnost, význam a přečtení slova učí dospělého žáka speciální pedagog. Teprve později bude slovo analyzováno na písmena. Metoda dává našim žákům možnost číst okamžitě celá slova a vnímat jejich konkrétní význam. Tím se odlišuje od čtení analyticko-syntetického, kde na počátku výuky jsou písmena a slabiky, které konkrétní význam nemají. V naší učebnici se žák k těmto samostatným písmenům a hláskám propracovává až ve druhé polovině, kdy naučená slova rozkládá na jednotlivá písmena a hlásky. Protože rozkládá jednoslabičná slova, učí se zároveň i slabiky.

Profesní kompetence, které jsou hlavním cílem vzdělávání žáků Euroinstitutu, nemusejí vyžadovat gramotnost. Úklidové práce v sociálních zařízeních obvykle zvládnou naši absolventi i bez znalosti abecedy, stejně jako praní, žehlení či jednoduchou přípravu pokrmů. Obdobně se mohou vyučit kartáčníky, košíkáři nebo pomocnými pracovníky na stavbách. Vyučením či absolvováním závěrečné zkoušky

to ve školách Euroinstitutu nekončí. Nevytvářel jsem školu, která dá postiženým jen vzdělání pro vzdělání. Cíle Euroinstitutu jdou nad povinnosti školy, jako hlavní vidím reálné uplatnění absolventů na trhu práce. Ta už je bez znalosti základů čtení obtížná.

Desatero základních funkčních činností spojených se znalostí čtení tak, jak je pozorujeme u našich žáků a absolventů:

1. označení obchodů
2. čtení nápisů na ulicích
3. čtení textových dopravních značek a dodatkových značek
4. pasívní komunikace na sociálních sítích
5. telefonní seznamy v kontaktech mobilního telefonu
6. emailová komunikace
7. veřejné vyhlášky
8. označení textilu a potravin
9. žádost o přijetí do práce
10. noviny a časopisy

Sociální instituce využívají často jiných metod, například alternativní a augmentativní komunikaci (AAK), které jsou pro postižené jednodušší a v případě procesu čtení využívají metod sociálního čtení, tedy piktogramy, výměnné obrázkové komunikační systémy (VOKS). Tyto systémy jsou možná důležité pro usnadnění komunikace a nezastupitelné u klientů s těžším stupněm mentálního postižení, integraci a inkluzi postižených však přinášejí problémy, protože běžná populace AAK nepoužívá. Proto tam, kde je to možné, je výuka opravdového čtení nezastupitelná.

Leoš Středa

METODICKÉ POKYNY

Předkládaná učebnice není typický slabikář prvního čtení. Spojuje výuku s věcným učením, vychází z principů zvolené metody nácviku čtení a z konkrétních názorných situací, které jsou žákům blízké.

Učebnice má deset kapitol: *Můj pokoj, Kuchyně, Koupelna, Záchod, Denní potřeby, Moje tělo, Oblečení, Zelenina, Ovoce, Co jíme a pijeme*. Každá kapitola obsahuje pět až osm nových slov.

Před zahájením výuky je zapotřebí, aby učitel provedl základní diagnostiku předpokladů žáka pro výuku. Zjišťuje rozvoj vnímání a komunikační schopnosti.

Diagnostika zrakového vnímání vyhodnocuje zejména zrakovou diferenciaci (tj. rozlišování stejných nebo podobných obrázků, symbolů, tvarů). Je třeba zjistit, jestli žák dokáže rozumět jejich obsahu a dokáže je přiřadit k reáliím. Je třeba zhodnotit také jeho zrakovou paměť.

Diagnostika sluchového vnímání se zaměřuje na sluchovou diferenciaci, sluchovou paměť a analýzu a syntézu.

Prostorové vnímání se vyhodnocuje podle diferenciaci na ploše, znalosti pojmů: nahoře, dole, vlevo, vpravo. Zajímá nás také orientace na řádku.

Komunikační schopnosti se diagnostikují na základě způsobu dorozumívání, v potaz se berou také expresivní a impresivní složky řeči.

Pokud učitel získá jistotu, že žák je schopen rozlišovat obrázky, rozumí jejich obsahu a přiřadí je k reáliím, je vhodné učebnici použít.

Součástí učebnice jsou obrázky se slovy, které si žáci rozstříhají na kartičky. Tyto kartičky jsou rozděleny do pěti typů.

První tři typy jsou:

1. kartičky s obrázky se slovy
2. kartičky s obrázky beze slov
3. kartičky pouze se slovy

Tyto tři typy se používají pro výuku čtení názvů osob, zvířat a věcí (tedy podstatných jmen).

V učebnici se procvičují nejen vyobrazená podstatná jména, ale také další slova a písmena, která mají svoje kartičky. Proto máme k vystřižení ještě další dva samostatné typy:

4. kartičky se slovy

5. kartičky s písmeny

Pro případ ztráty nebo opotřebení kartiček jsou všechny k dispozici ke stažení a vtištění na webových stránkách www.euroinstitut.net v sekci učebnice - slabikář.

Každá kapitola má dané schéma. Vlastní čtení začíná rozhovorem o situačním obrázku, který jednotlivou kapitolu uvádí. Motivuje nejen k probuzení zájmu o čtení, ale je i nosným didaktickým materiálem pro procvičování. Pro odlehčení výuky jsou zařazeny krátké veršované texty dotýkající se tématu, jež by měly přispět k upevnění učiva.

Následuje nácvik slov podle zadání u jednotlivých cvičení.

Nácvik u cvičení 1 a 2 probíhá v každé kapitole stejně. Postup nácviku:

Cvičení č. 1

1. K obrázku nejprve učitel přiřadí kartičku se stejným obrázkem se slovem, které současně přečte.

2. Také žák podle pokynu učitele vybere kartičku se stejným obrázkem se slovem, přiřadí a slovo přečte.

Cvičení č. 2

1. Kartičku se slovem k obrázku nejprve přiřazuje učitel a sám jej přečte.

2. Učitel opět kartičku se slovem přiřazuje, ale přečte jej žák.

3. Žák kartičku se slovem sám vyhledá, přiřazuje ji k obrázku a přečte.

Žák i učitel čtou vždy slova nahlas. Obrázky se slovy v levém sloupci slouží jako vzor. Počet slov, která se má žák naučit číst, se řídí jeho schopnostmi a možnostmi. Nemusí se učit všechna slova najednou.

Cvičení 3 a další mají instrukce uvedeny vždy v zadání. Tato cvičení jsou pro upevnění a zapamatování si nových slov. Slova se také mohou procvičovat v krátkých větách. Kartičky se slovy lze ještě rozmístit po místnosti a upevnit na předměty, které s nimi souvisejí. Zájmena *TO* a *JÁ* lze spojovat i s gesty, a tak kromě vizuálního a akustického kanálu využít i kanál kinestetický.

V závěru každé kapitoly jsou cvičení pro společné procvičování. Učitel podle možnosti a schopnosti žáka vybírá z nabízených cvičení. Procvičuje buď jednotlivé řádky, sloupce nebo cvičení. K jednotlivým cvičením je vhodné se při opakování vracet.

Kromě podstatných jmen, která vycházejí z úvodního situačního obrázku, se žák v některých kapitolách učí i další slova. Umožní to vytvoření jednoduchých vět.

V kapitole *Můj pokoj* se žák učí sloveso *MÁ*, *MÁM*. Učitel před nácvikem nejprve vysvětlí význam slov v krátkém povídání nebo větách.

V kapitole *Kuchyně* se žák učí slova *TO* a *JE*. Učitel nejprve procvičí se žáky např. otázkami „Co to je?“ tak, aby žák odpovídal: „To je ...“ Spojuje s ukazováním prstem. Ukazování prstem a sdílení pozornosti je základní součást komunikace.

V kapitole *Kuchyně* se žák učí také spojku *A*. Učitel nejprve vysvětlí pomocí krátkých vět nebo příběhu.

V kapitole *Koupelna* se žák učí zájmeno *JÁ*. K pochopení významu slova je vhodné využít žákovu fotografii (snadno lze zhotovit z mobilu) a tu zařadit do souboru slov a dále s ní pracovat.

V kapitole *Moje tělo* se přidává číslovka *DVĚ*. Číslovku žáci nacvičují pomocí povídání, ukázek, básniček či písniček.

V kapitole *Oblečení* je poprvé vyzkoušena výuka hláskování. Žáci rozkládají naučená slova na hlásky a písmena *A*, *J*, *M*, *T*, *O*.

V kapitole *Co jíme a pijeme* procvičují žáci sloveso *RÁD* pomocí otázek nebo vyprávění o tom, co má žák rád. Současně se vyvozuje stejným způsobem spojení *NEMÁM RÁD*.

Kromě plnění úkolů a čtení v učebnici mohou žáci sami skládat ze slov jednoduché věty. Pro procvičování lze využít i jiný vhodný materiál, např. reklamní letáky, pexesa, fotografie apod.

Pro snazší orientaci jsou v učebnici označeny piktogramy činnosti učitele, žáka a společného procvičování:

učitel

žák

společné procvičování

Eva Mrázová